

Chapter: 6

Q.1 फरक स्पष्ट करा.

2

1 सातबारा उतारा आणि मिळकत पत्रिका .

Ans

सातबारा उतारा	मिळकत पत्रिका
1) सातबारा उताऱ्यात ग्रामीण भूमीच्या सखोल माहितीची नोंद असते. .	1) मिळकत पत्रिकेमध्ये नागरी भूमीच्या सखोल माहितीची नोंद असते.
2) सातबारा उताऱ्यांची नोंद सार्वजनिक महसूल विभागाकडून ठेवली जाते.	2) मिळकत पत्रिकेची नोंद शहरी सर्वे कार्यालयाकडून ठेवली जाते.
3) सातबारा उताऱ्यात शेतजमिनीच्या मालकीची नोंद असते.	3) बिगर शेतजमिनीची नोंद मिळकत पत्रिकेत असते.

Q.2 चूक की बरोबर सांगा व चुकीची विधाने दुरुस्त करा.

7

1 खाणकाम हा भूमी उपायोजनाचा भाग नाही.

Ans चूक - खाणकाम हा भूमी वापराचा प्रकार आहे.

2 नागरी वस्तीत सर्वात जास्त क्षेत्र निवासी कार्यासाठी वापरले जाते.

Ans बरोबर

3 ग्रामीण प्रदेशात निवासी क्षेत्राला जास्त जमीन असते.

Ans चूक - ग्रामीण प्रदेशात निवासी क्षेत्राला कमी जमीन असते.

4 केंद्रीय व्यवहार विभागामध्ये कारखाने असतात.

Ans चूक - केंद्रीय व्यवहार विभागात व्यवसायासाठीचे कॉम्प्लेक्स असतात.

5 ग्रामसेवक सातबारा उतारा देतो.

Ans चूक - तलाठी सातबारा उतारा देतो.

6 उतारा क्रमांक 12 हे फेरफार पत्रक आहे.

Ans चूक - उतारा क्रमांक 12 हे पिकांखालील क्षेत्र दर्शविते.

7 उतारा क्रमांक ७ हे अधिकार पत्रक आहे.

Ans बरोबर

Q.3 भौगोलिक कारणे लिहा.

6

1 शेतजमिनीच्या नोंदीप्रमाणेच बिगर शेतजमीन मालमत्तेची नोंदही केली जाते.

Ans i. सातबाराच्या उताऱ्यात हक्क, कर्जाचा बोजा, शेतजमिनीचे हस्तांतरण त्यातील पिकांखालील क्षेत्र इ. माहितीची नोंद असते. त्याचप्रमाणे मिळकती पत्रिकेमध्ये शेतजमिनीच्या मालकी हक्काची नोंद असते. यात सिटी सर्व्हे क्रमांक, अंतिम प्लॉट क्रमांक ii. कराची रक्कम मिळकतीचे क्षेत्रफळ, वाहिवाटीचे हक्क इत्यादींचा समावेश असतो. म्हणून शेतजमिनीच्या नोंदीप्रमाणेच बिगर शेतजमीन मालमत्तेची नोंदही केली जाते.

2 भूमी उपाययोजनेनुसार प्रदेशाचे विकसित आणि विकसनशील असे वर्गीकरण करता येते.

Ans i. शेती, जंगल आणि माळरान यासाठी वापरात असलेली जमीन तो प्रदेश विकसनशील असल्याचे दर्शविते. ii. व्यवसाय वाहतूक, मनोरंजन यासाठी होत असलेला जमिनीचा वापर तो प्रदेश विकसित असल्याचे दर्शविते. iii. म्हणून भूमीच्या वापरानुसार प्रदेशाचे विकसित आणि विकसनशील असे वर्गीकरण करता येते.

3 नागरी भागात सार्वजनिक सुविधा क्षेत्र अत्यावश्यक असते.

- Ans** i. सार्वजनिक सुविधा क्षेत्र विविध क्षेत्रांना सरकार कडून पुरविले जाते.
 ii. वाढत्या लोकसंख्येच्या टपाल कार्यालय, पोलिस स्टेशन, मैदान शाळा, महाविद्यालये व विद्यापीठे यांसारख्या सार्वजनिक सेवासुविधांची मागणी असते.
 iii. सेवासुविधा क्षेत्र वाढणाऱ्या लोकसंख्येमुळे होणारा ताण कमी करते. म्हणून नागरी भागात सार्वजनिक सुविधा क्षेत्र अत्यावश्यक आहे.

Q.4 सविस्तर उत्तरे लिहा.

- 1** ग्रामीण भूमी उपयोजनात शेती का महत्वाची असते?

- Ans** i. ग्रामीण भागातील लोकांचा शेती हा प्रमुख व्यवसाय आहे.
 ii. ग्रामीण भागात शेत जमीन/ पिकाखालील क्षेत्र जास्त आहे.
 iii. भारतामध्ये राष्ट्रीय उत्पन्नात शेतीचा महत्वाचा वाटा आहे. हे महत्वाचे आहे कारण हे वाढणाऱ्या लोकसंख्येच्या गरजा भागविते म्हणून ग्रामीण भूमी उपयोजनात शेती महत्वाची असते.

Q.5 थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- 1** ग्रामीण आणि नागरी भूमी उपयोजनातील फरक स्पष्ट करा.

- Ans** ग्रामीण आणि नागरी भूमी उपयोजनातील फरक पुढील प्रमाणे आहे.
 i. ग्रामीण भागात भूमीचे उपयोजन मर्यादित कारणांसाठी केले जाते तर शहरी भागात भूमीचे उपयोजन विविध कारणांसाठी केले जाते.
 ii. ग्रामीण भागात भूमीचे उपयोजन साधे असते तर शहरी भागात भूमीचे उपयोजन गुंतागुंतीचे असते. उदा. अनेक कारणांसाठी वापर
 iii. ग्रामीण भागात भूमीचे उपयोजन साधे असते तर शहरी भागात भूमीचे उपयोजन गुंतागुंतीचे असते. उदा. अनेक कारणांसाठी वापर

- 2** भूमी उपयोजनावर परिणाम करणारे घटक लिहा.

- Ans** i. भूमी उपयोजना परिणाम करणारे घटक पुढीलप्रमाणे आहेत. हवामान मृदा, उताराचा प्रकार, नैसर्गिक स्त्रोत, सरकारी धोरणे, जलसिंचन सुविधा
 ii. शहरी भूमी उपयोजनावर परिणाम करणारे घटक पुढीलप्रमाणे आहेत. स्थान, नैसर्गिक स्त्रोत, निपास विकास धोरणे वाहतूक मार्ग.
 iii. उद्योगीकरण, व्यापार आणि व्यवसाय मैदाने आणि मनोरंजन सुविधा आणि सरकारी धोरणे. इ

Q.6 स्पष्ट करा.

- 1** आकृतीमधील उपग्रहीय प्रतिमांवरून मोंढा गावातील (ता. हिंणगा, जि. नागपूर) भूमी उपयोजनात कालानुरूप कोणता फरक आढळतो ते शोधा व टिपा लिहा.

- Ans** i. आकृतीमधील उपग्रहीय प्रतिमांवरून असे दिसून येते की २०१०-२०१७ या काळात भूमी उपयोजनात वाढ झाली
 ii. प्रतिमावरून असे दिसून येते की २०१०-१७ याकाळात गावातील निवासी भूमी उपयोजना यात वाढ झाली.
 iii. नागरीकरण आणि वाढती लोकसंख्या ही मोंढा गावातील भूमी उपयोजनातील बदलाची कारणे असू शकतात.